

Lausunto

23.01.2022

Asia: VN/29942/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta Manner-Suomen vesiviljelystrategiaksi 2030

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Maa- ja metsätalousministeriölle ja ympäristöministeriölle

Selkämeren kansallispuiston ystävät ry on huolestunut Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston Suomen ohjelman 2021–2027, sekä Manner-Suomen vesiviljelystrategian 2030 luonnoksen sisältämän viherpesun johdosta. Asiakirjoissa kaavailtu puhtaan meriluonnon jatkuva ja laajentuva teollisuusmuotoinen luonnonvarojen käyttö muodostaa konkreettisen uhkan Selkämeren kansallispuiston lakisääteiselle luonnonsuojelulle. Lausuntonaan yhdistys toteaa seuraavaa:

Yleistä

Teollisen ravinnontuotannon jatkuva laajentaminen maalta merelle on seurausta epäonnistuneesta elinkeinojen kestävään kehitykseen perustuvasta elinkeinojen kehittämisstrategiasta ja hallitsemattoman väestönkasvun aiheuttamasta ravintotuotannon laajentamistarpeesta. Nyt käsiteltävät ns. kehittämisstrategiat eivät puutu ongelmien juurisyihin vaan pyrkivät etsimään keinoja kestäväen kehityksen potentiaalin ylittävään vielä lähes luonnontilaisten ekosysteemien teolliseen käyttöön. Siten niitä ei voi tarkastella lainkaan yhteiskunnan kehittämisen osastrategioina vaan ainoastaan teollisen toiminnan kehittämisohjelmina.

Havainnot Selkämereltä

Järjestämissämme yleisötilaisuuksissa kuin myös lehtiartikkeleista olemme viime vuosina vastaanottaneet asiantuntijaviestejä, joiden mukaan Selkämeren tila heikkenee Suomen merialueista nopeimmin. Esimerkiksi Rauman edustan merialue ei kestä nykyistäkään ravinnekuormitusta.

On paradoksaalista, että vesiviljelyn kasvavaa ravinnekuormaa on ajateltu ohjattavaksi merentilaluokitusten (nyt jo vanhentuvien) mukaisille puhtaimmille osa-alueille. Tällöinhän ollaan valmiita heikentämään "tasapuolisesti" niidenkin tilaa, kun tavoitteena sen sijaan pitää olla meren kaikkien osa-alueiden tilan parantaminen.

Kansalaistoiminnassa on koettu kipukohtina joitakin vesiviljelyn ja viranomaistyön menettelyjä. Tällaisia ovat olleet ainakin laitosten talvisijoittelu sekä säännöspohjan porsaanreikien käyttäminen vaiheittain tapahtuvaan laajentamiseen. Pyhämään ja Luvian suunnalta olemme saaneet viestiä, että naapurustolle on tullut yllätyksenä, että yritys voi tiettyyn kilomäärään saakka toimia lupamenettelyn korvaavan ilmoitusmenettelyn nojalla. Toinen vastaava on ollut se, ettei lupamenettelyyn tarvita ympäristövaikutusten arviointia. Kolmas versio on, kun lupaviranomainen tai muutoksenhakuviranomainen pudottaa lupaehdoissa tuotantomääriä, ja myöhemmin ilmaantuu uusi lupahanke laajentamiseen.

Rannikko- ja sisävesikalastuksessa kalastajien keski-ikä on korkea ja uusien kalastajien alalle tulon lisääminen on keskeistä toimialan jatkuvuuden turvaamiseksi ja kotimaisen kalan saannin varmistamisen näkökulmasta. Uusien kalastajien alalle tulon helpottamiseen olisi ryhdyttävä pitkäjännitteisellä vaikuttamisella. Luonnonkalakantoja on vahvistettava. Myös kestäviä pyyntimenetelmiä, kalankäsittelyä ja logistiikkaa on kehitettävä. Siten on mahdollista vaikuttaa positiivisesti myös kalastajan saamaan tuloon.

Suomessa erityishaasteina ovat talvi ja jää; käytännössä mitään tuotantolaitteistoa ei voi jättää pintaan sellaisille kasvatuspaikalle, jossa jäämassat liikkuvat, vaan ne on tuotava saariston suojaan syksyllä. Näin jäämassat eivät irrota ja hajota kasvatuslaitteistoja. Uuteenkaupunkiin kaavailtu avomerellä toimivat suuret laitokset aiotaan nekin hinata vain kesäksi ulkomerelle, muutoin ne on suunnitelmassa sijoittaa kaupungin sisäsaaristoon. Eli rehevöityminen ja kalatautien uhka lisääntyy sekä sisä- että ulkovesillä.

Valtion vesien haltijaviranomaisena toimivalle Metsähallitukselle asetetut ylimitoitettujen tulostavoitteiden johtamassa tilanteeseen, jossa sen rooli yhteisen edun valvojana ja ongelmien ratkaisijana heikkenee ja ongelmien aiheuttajana vahvistuu. Metsähallituksen tukema avomerialueen vesiviljely alue on tulossa Selkämeren kansallispuistoon kuuluvan Isokarin majakkasaaren kylkiäiseksi. Paikkavalinta, jota alueen asukkaista ei juuri kukaan ota uskoakseen.

Havaintoja kehittämisohjelmista

Nyt kirjoitetussa strategialuonnoksessa pyritään luomaan positiivista mielikuvaa lupaamalla ominaiskuormituksen vähentämistä. Se ei riitä, kun tuotantomäärät kasvavat paljon. Vastaavaa ominaiskuormituksen vähentämislupausta on käytetty aika ajoin muidenkin toimialojen päästökusteluissa ja meri kärsii.

Sisävesillä kalakannat ovat kasvaneet 2010-luvun alusta asti. Myös saaliin arvo on noussut sisävesillä huomattavasti, yli 60 prosenttia vuosikymmenen vaihteesta. Pienimuotoisessa rannikkokalastuksessa sen sijaan kalastajien määrä on vähentynyt ja usko toimialan jatkuvuuteen heikentynyt, mikä osoittaa saaliskalojen jatkuvan taantumisen.

Silakan osuus merialueen kaupallisen kalastuksen kokonaissaaliista on noin 90 prosenttia ja arvosta 70 prosenttia, koska valtaosa silakkasaaliista käytetään rehuna. Jotta etenkin silakan kotimaista elintarvikekäyttöä saadaan lisättyä, tarvitaan lisää investointeja koko arvoketjuun eli kalastusaluksista jalostavaan teollisuuteen saakka.

Suomalaisten luonnonvesien käyttö kalankasvatuksessa, jota sen sanan huonon kaiun takia taidetaan nykyään kutsua vesiviljelyksi, soveltaa joistakin haittavähennyksistään huolimatta menneen ajan teknologiaa. Suljettujen kiertovesiratkaisuiden kehittäminen ja sen tuomien rinnakkaistuotemahdollisuuksien tutkiminen tukevat kasvumahdollisuuksia myös kalankasvatuksessa.

Suunnitelmassa vesiviljelyn kasvumahdollisuudet painottuvat paitsi kiertovesikasvatukseen myös avomerellä tapahtuvaan kasvatukseen. Suunnitelman kiertotalouden ratkaisut, kuten itämerirehu ja rehujen kehittäminen edelleen ympäristöystävällisemmiksi ovat keskeisiä vesiviljelytuotannon kestävässä kasvussa. Nyt kaavailtu avomerialuekasvatus taas sisältää suuria riskejä esim. Selkämerellä, joka on tähän asti säästynyt sisäsaaristossa tapahtuneelta rehevöitymiseltä. Selkämeren ei saa asettaa koekaniiniksi ja rehevöitymisen uudeksi alttariksi.

Nyt kirjoitetussa strategialuonnoksessa kannetaan huolta kalatautien uhasta vesiviljelylaitoksissa. Nyt jo tunnustetaan, että ravinnepäästöjen ja merialueen rehevöitymisen vuoksi kassikasvatukseen perustuvaa vesiviljelyä ei ole voitu lisätä merkittävästi esimerkiksi Ahvenanmaalla ja sisäsaaristossa. Huoli on aiheellinen, kun kalliiden laitosten sulkeminen kalatautiepidemioiden takia on toteutunut käytännössä ja helpotusta joudutaan hakemaan ”toivotaan-toivotaan” -asenteella tai luottamalla rokotusten ja lääkityksen lisääntyvään käyttöön. Mutta perusteltu huoli on olemassa myös kalatautien leviämisestä vesiviljelylaitoksilta luonnonkaloihin. Eivätkä rokotukset ja lääkitykset kuulosta nekään luonnonkalojen kannalta hyvältä ratkaisulta.

Uudet digitaaliset työkalut, kuten konenäön soveltaminen, mahdollistavat toimintojen etäoperoinnin merialueella. Nuo työkalut tai kalojen käyttäytymiseen perustuvan ennakointi eivät poista riskiä esim. Selkämeren herkän vesiluonnon rehevöitymisestä ja luonnonkalojen altistumisesta kalataudeille. Lisääntyvät lämpimät kesät tulevat vielä edistämään kalatautien puhkeamista.

Kiertovesikasvatus mahdollistaa ravinnekuormituksen merkittävän vähentämisen ja tuotannon järjestämisen markkinakysynnän mukaan. Suotuisassa lämpötilassa kalan kasvatusta onnistuu ympärivuotuisena. Kiertovesikasvatuksessa vesiviljely voi olla monipuolisempaa jo nyt on Suomessa kasvatettu arvokkaampia lajeja kuten sampea, nieriää, siikaa ja kuhaa.

Suunnitelmassa vakuutetaan, että ympäristöluvituksella varmistetaan vesiviljelytoiminnan kestävyys. Mutta, vaikka lupaehtojen mukaan kalankasvatustuotanto ei saa vaarantaa vesien- ja merenhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamista, kokemus on osoittanut, että tuotantoa ei enää lopeteta, kun se on saatu alulle. Kasvumahdollisuuksia nähdään erityisesti Pohjanlahdella avomerialueilla eli alueilla, jotka vielä ovat suhteellisen hyvässä kunnossa. Saaristomeri jo pilattu, eikä niitä sinne enää huolitakaan lisää.

Tarvitaan korjausliike kehittämissuunnitelmiin

Tällaisessa tilanteessa on väärä kehittämissuunnitelman valinta tarjota meren kannettavaksi yhtään, edes paikallisesti vaikuttavaa lisäkuormaa. Tavoitteena vesiviljelyssä pitää olla kuormituksen vähentäminen, mieluummin nollaaminen. Ratkaisuna on tällöin suljetut kiertovesijärjestelmät. Merellä strateginen valinta on oltava luonnonkalakantojen vahvistaminen, kalastuksen tukeminen ja luonnontilaisen kalan elintarvikekäytön lisääminen. Massiivinen, keinotekoinen kalatuotanto välittömässä yhteydessä luonnon ekosysteemiin on idea, josta eroon pääseminen olkoon se oikea kehittämissuunnitelman tavoite.

Kääntäkäämme meren kestäväen käytön strateginen asetelma toisin päin. Johtotähtenä kuuluu olla luonnonkalakannat ja ammattimainen kalastus. Aiotut kehittämis- ja investointipanostukset suunnattakoon kalojen luonnollisten lisääntymis- ja ravintoalueiden selvittämiseen, säilyttämiseen sekä palauttamiseen ja kalastuksen haittatekijöiden vähentämiseen. Muutenkin tuon ammatin harjoittamista on helpotettava. Elintarviketuotteiden jalostamista ja jakelua on parannettava. Elintarviketuotannon reagoitivalmiutta on vahvistettava kalalajiston muutoksissa ja jo nykytilanteessa siihen, että luonnonkalatuotteita on tarjolla kysyntää vastaavasti. Tällöin vesiviljelyn lokero voisi jäädä nyt kirjoitettua strategiamaalailua huomattavasti pienemmäksi. Lokeroksi, joka voidaan täyttää suljetun vesikierron laitoksilla.

Vaellusesteistä kärsivien vaelluskalojen tilanne on heikko, useampi laji on uhanalainen eikä kestä kalastusta. Ympäristökunnostuksia sekä kutujokien että merien ja järvien lisääntymis- ja kasvualueiden osalta ja kalakantojen tilaa parantavia hankkeita pitäisi kustantaa ja käynnistää huomattavasti suunniteltua enemmän osana ympäristöohjelmia sekä pienempinä yksittäisinä hankkeina esimerkiksi liittyen kalojen lisääntymisalueiden kunnostuksiin tai uhanalaisten lajien suojeluun. Kasvavaan kuluttajakysyntään voidaan vastata kestäväällä tavalla lisäämällä erityisesti vajaasti hyödynnettyjen kalojen, erityisesti silakan sekä särkikalojen, elintarvikekäyttöä kasvattamalla.

Uusien, Suomen luonnolle vieraiden lajien kasvatusta on käytännössä mahdollista vain kiertovesilaitoksissa. Vaikka kalan kasvatukseen kiertovesiympäristössä on ison kalan tuotannossa vielä osoittautunut haastavaksi, löytyy maailmalta yhä enemmän esimerkkejä sen onnistumisesta. Erikoistuotteiden ja poikasten tuotanto voidaan jo nykyään tehdä kannattavasti. Painopiste vesiviljelyn kehittämisessä tulisikin olla tällä sektorilla ja pitää avomeriviljely mitoitukseltaan pienenä ja siten toteutettuna, että matalissa vesissä toimivat nykyiset kalankasvattamot siirretään ulkomerelle.

Vesiviljely on perinteisesti kohdannut sekä lupahakemusvaiheessa että toiminta-aikoina joukkovastustusta vesialueen muiden käyttäjien suunnalta. Tätä reagoitua ei sosiaalisen kestävyden indikaattorinakaan pidä aliarvioida, saati syrjäyttää. Strategialuonnoksessa yleispiirteisesti kaavailtu lupamenettelyn uudistaminen ei saa kaventaa niiden ihmisten ja yhteisöjen, jotka kokevat kokevansa haittaa hankkeesta, oikeutta tulla kuulluiksi ja hakea muutosta.

Nämä sosiaalista kestävyttä nakertavat asiat ratkaisuehdotuksineen tulee yksityiskohtaisuudestaan huolimatta ilmaista jo ns. strategia-asiakirjassa. Kaikkea hyvää maalaileva kehittämisohjelma ilman konkretiaa tavallisia ihmisiä askarruttavista aiheista ja ongelmien ratkaisuista voidaan menettelynä rinnastaa viherpesuun.

23.1.2022

Selkämeren kansallispuiston ystävät ry

Puheenjohtaja

Lasse Lovén

Lovén Lasse
2714721-3